

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Azərbaycanlıların hazırkı Ermənistan dövlətinin ərazisindən tam deportasiyasının 34 ili tamam oldu. Son deportasiya əməliyyatı ilə Ermənistan dövləti 8 min kvadrat kilometr ərazidə (172 yaşayış məntəqəsi) yaşayan azərbaycanlı sakinlərini tarixi torpaqlarından qovaraq acı məhrumiyətlərə məruz qoyub.

1988-ci ilin soyuq dekabrının birinci ongünlüyündə Ermənistan ərazisində yaşayan 182.000 azərbaycanlı, 18.000 kürd və 1000 nəfər rus zorla daimi yaşayış yerlərindən deportasiyaya məruz qalıb.

Ümumilikdə, indiki Ermənistan ərazisində yaşamış azərbaycanlıların deportasiya tarixi 1820-1988-ci illik bir dövrü əhatə edir. Azərbaycanlıların indiki Ermənistan ərazisindəki tarixi torpaqlarından qaçqınlıq məhrumiyətləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də Ermənistanın özündə və başqa ölkələrdə çap olunmuş kitablarda da kifayət qədər öz əksini tapıb.

XX əsrdə Ermənistan ərazisindən azərbaycanlıların kütləvi deportasiya əməliyyatı - 1905, 1918-1920, 1948-1956, 1987-1988-ci illər olaraq dörd mərhələyə bölünür.

**Tarixi proseslər
nəticəsində bir çox
azərbaycanlının
taleyinə Türkiyə
ərazisində yaşamaq da
nəsis oldu**

Statistik və arxiv sənədlərində təsdiq olunduğuna görə, bu əməliyyatlar nəticəsində indiki Ermənistan ərazisində yaşayan bir milyon beş yüz mindən çox azərbaycanlı tarixi torpaqlarından qovulub. Ermənistan

tan Sovet Respublikası qurulduqdan sonra burada azərbaycanlılar yaşayan 940 yaşayış məntəqəsindən 698-nin adı Ermənistan Ali Sovetinin qərarı ilə dəyişdirilərək erməni adları ilə əvəz olunub.

Qeyd edək ki, tarixi proseslər nəticəsində bir çox azərbaycanlıların taleyinə Türkiyə ərazisində yaşamaq da nəsis oldu. Onların arasında əslən Qərbi Azərbaycandan olanlar da kifayət qədərdir. Türkiyə azərbaycanlıları əsasən İğdır və Qarsda məskunlaşdılar. 1990-cı ildə SSRİ-Türkiyə sərhədinin yaxınlığında 400,000-ə yaxın etnik azərbaycanlı yaşayırdı, ancaq başqa bir məlumatda Türkiyədə təkcə cəfəri məzhəbindən olan azərbaycanlıların sayının 1998-ci ildə təxminən 3,000,000 olduğu qeyd edilir. Britannika Ensiklopediyasının 2000-ci ildə aparılan təxmini hesablamalara görə Türkiyə əhalisinin 1%-ni etnik azərbaycanlılar təşkil edirdi. 2013-cü ildə Türkiyədə 800,000 azərbaycanlı yaşayırdı. Azərbaycanlılar hal-hazırda İğdır şəhərindəki ən böyük 1-ci, Qarsda isə ən böyük 2-ci etnik qrupdurlar.

Hazırda Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası üzərində iş gedir. Yeni Azərbaycan dövləti

Şərqi Anadolunun Qərbi azərbaycanlıları - tarixin onlar üçün xoşbəxtliyi idi ki..

ləti bu məsələdə öz iradəsini açıq şəkildə ortaya qoyur.

Görünən budur ki, əslən Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımız olduqca böyük coğrafiyanı əhatə edir və yalnız bizim ölkə ilə məhdudlaşmır. Türkiyə ərazisindəki Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımızın bəxti gətirdi ki, onlar qardaş bir ölkənin tərkibində qalmaqla öz milli kimliklərini, dillərini, adət-ənənələrini qoruyub saxlaya bildilər.

İran İğdır vilayəti ilə daha çox maraqlanı

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru Səyyar Əliyev "Bakı-Xəbər"ə bildirdi ki, Türkiyənin əsasən Azərbaycan əsilli türklərin yaşadığı Qars və İğdır bölgəsində azərbaycanlı adı altında gizlənmən ermənilərin illər boyunca fəaliyyət göstərdiyinə dair məlumatlar var:

"Vaxtilə İrəvan və İğdır ətrafı Çuxur Saad və Sürməli çu-

maz vəziyyətə düşüb".

Tarixçi alimin sözlərinə görə, İğdır və Qars Türkiyənin Azərbaycanla sərhədi olan yeganə vilayətdir. Naxçıvanın Sədərək və Türkiyənin Dilucu qapıları iki ölkəni bir-birinə bağlayan yeganə məkandır. Çox istərdik ki, Azərbaycanın İğdır və Qarsla bağlı ayrıca siyasəti olsun. Bu gün, məsələn, İran İğdır vilayəti ilə daha çox maraqlanı. Son vaxtlar azərbaycanlıların sayı oralarda azalır. Səbəbi isə iqtisadi rifahdır. Onlar daha yaxşı qazanmaq və yaşamaq üçün Türkiyənin digər bölgələrinə köçüb gediblər. Təsədüfi deyil ki, İğdırda HDP-yə səs verən seçicilərin sayı daha çoxdur. Nəzərə alaq ki, son illərdə orada bələdiyyə məhz HDP tərəfindən seçilir.

Həmin ərazilər Türkiyənin Azərbaycanla yanaşı həm də Ermənistanla açılan qapısı olduğu üçün, mənəcə, strateji əhəmiyyəti daha böyükdür. Əlbəttə, Türkiyə dövlətinin yürütdüyü məlum milli siyasət var.

Orada yaşayan əslən Qərbi Azərbaycandan olanların böyük əksəriyyətinin doğmaları, qohumları Arazın bu tayında qalıb. Düşünürəm ki, cənab Prezidentin təşəbbüsü ilə hazırlanan Qərbi Azərbaycana Qayıdış adlı Konsepsiyada bu kateqoriyadan olan Türkiyədəki soydaşlarımızla bağlı da müddəalar öz əksini tapmalıdır".

Məhəmmədli QƏRİBLİ
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.